

"Verilen bütün vücut mertebeleri vukuattır, birer illet ister." Buradaki "illet" ne mânaya geliyor?

"Evet, mevcudatın hiçbir cihette Vâcibü'l-Vücuda karşı hakları yoktur ve hak dâvâ edemezler. Belki hakları daima şükür ve hamd ile verdiği vücut mertebelerinin hakkını edâ etmektir. Çünkü verilen bütün vücut mertebeleri vukuattır, birer illet ister. Fakat verilmeyen mertebeler imkânattır. İmkânât ise ademdir, hem nihayetsizdir. Ademler ise illet istemezler. Nihayetsize illet olamaz."

"Meselâ madenler diyemezler: '*Niçin nebâtî olmadık?*' Şekvâ edemezler; belki vücut-u madeniye mazhar oldukları için, hakları Fâtırına şükrandır."⁽¹⁾

Buradaki **illet**, nimetlerin verilmiş sebebi ve varlık sahasına çıkmasıdır. Bütün nimetlerin varlık sahasına çıkma sebebi, Allah'ın ezeli takdiri ve mutlak iradesidir. Öyle ise bir nimet, varlık sahasına çıkmış ise, Allah takdir ve iradesini bu yönde kullanmış demektir ki, burada nimete mazhar olana şükretmek düşer; "**Allah, neden mümkün olan daha fazla nimetleri takdir ve irade etmedi.**" diye bir itirazda bulunamaz ve bulunmaya da hakkı yoktur.

Allah'ın rahmet hazinesinde nimetler sınırsızdır; onların varlık sahasına çıkması Allah'ın takdir ve iradesiyledir ve hikmetine mebnidir. Başka bir illet yani sebep yoktur. Yani hiçbir sebep o mümkün olan nimetlerin varlık sahasına çıkmasına Allah'ı icbar edemez. Bu noktadan baktığımız zaman buradaki illet, Allah'ın takdir ve iradesidir ki, bu paragraftan da bu mânayı anlamak mümkündür.

Diğer bir mânaya göre **illetin** yerine **şükür** tabirini koymaktır. İlet kelimesinin yerine doğrudan şükür kelimesini koyduğumuz zaman, önümüze şöyle bir tablo çıkıyor ki, bu mânâ da güzeldir: Çünkü verilen bütün vücut mertebeleri vukuattır ve şükür ister. Fakat verilmeyen mertebeler imkânattır; imkânât ise ademdir, hem nihayetsizdir. Ademler ise şükür istemezler.

Hulasa, her iki mânâyı da anlamak mümkün olacağı için, tek mânâ şudur veya şu değildir demek yerine, geniş bir mânâ nazarı ile bakmak gerekir diye düşünüyoruz.

(1) bk. [Mektubat, Yirmi dördüncü Mektup](#).